

LITERATUURLIJSTJE N.A.V. DE LEZING VAN JAN BRANDS

J. Beck en L. Schmidt, *Schulreform oder der sogenannte Fortschritt*. Fisscher Bucherei no. 1121. Frankfurt/Hamburg 1970.

M. Berg en T. Combe, *Die Lehrerrolle in der Schulreform*. Idem, blz. 60-64.

C.E.R.I. (Centre for Educational Research and Innovation), *Purpose, Programmes, Prospects O.E.C.D.* Paris, 1970.

C.O.L.O., *Organisatie leerplan diskussienota*. Den Haag, 1971.

H. Enzensberger, *Bouwdoos voor de Theorie van de massamedia*. Katernen 2000, no. 5, 1972.

G. Koneffke, *Integration und Subversion, zur Funktion des Bildungswesens in der spätkapitalistischen Gesellschaft*. In: Das Argument no. 54, december 1969.

M. Matthijsen, *Klasseonderwijs, sociologie van het onderwijs*. Deventer, 1971.

Ministerie van O. en W., Dokumentatieblad voor O. en W. jrg. 26: (1972/2) *Onderwijs-experiment in Texas*.

BEWUSTWORDING OP SCHOOL

Joke Schravessande

Korte samenvatting van de voordracht van Joke Schravessande, gehouden op 5-4-1972, op het Von-kongres te Noordwijkerhout.

Zij besteedt hierin aandacht aan de vraag: hoe leraren en leerlingen zich bewust kunnen maken van de druk die van buitenaf op hen uitgeoefend wordt.

Informatieverwerving is kennisverwerving. Er zijn vele factoren die ons kennen beïnvloeden: de cultuur waarin wij leven, de maatschappelijke verhoudingen etc. Jan Brands heeft laten zien dat vanuit het bedrijfsleven invloed uitgeoefend wordt om het onderwijs zo in te richten dat de mens ongemerkt geschikt gemaakt wordt voor de maatschappij van nu. D.w.z. het prestatie-element, de konsumptiementaliteit, de concurrentie, het gehoorzamen aan meerderen etc. De meeste mensen doorzien echter niet dat hun denken en doen bepaald is, gekonditioneerd wordt. Hun greep op de werkelijkheid om hen heen is verloren gegaan.

De leraar kan door de informatie die hij verschaft de leerlingen helpen de bepaaldheid van hun denken te doorzien. De leerlingen moeten bewust gemaakt worden van hun situatie, en leren nadenken over hun eigen situatie en de mogelijkheid om die te veranderen. Zij moeten inzien dat de maatschappij waarin zij leven er niet een van alle tijden is. Maar voor een leraar hieraan kan beginnen moet hij eerst *zèlf* inzien dat er verbanden zijn tussen zijn moeilijkheden in de klas en de maatschappelijke verhoudingen. Zijn gedrag heeft immers effect op de leerlingen. Hij moet zijn *magiesbewustzijn* overwinnen en het *fatalisties handelen* dat daarvan een gevolg kan zijn (ik kan niet

bereiken wat ik wil want ik ben toch een slechte leraar). Hij moet het *naïef bewustzijn* overwinnen en *naïef handelen* vermijden. Hij kan konstateren dat er kinderen zijn met taalachterstand en beginnen met een aktiveringsprogramma om maar iets te doen, zonder dat hij de diepere oorzaken van een en ander analiseert. Hij werkt met een schijnoplossing en weigert, evenals in het eerste geval, om tot de kern door te dringen. Pas met een *krities bewustzijn* is het mogelijk de bepaaldheid van het denken op te heffen. Men is dan in staat de eigen situatie in haar maatschappelijke kontekst te zien, en men kan proberen een oplossing te vinden *binnen* die situatie. De leraar is in staat zijn ware drijfveren te doorzien. Is hij/zij progressief vanwege de mode of steekt er meer achter? Wat wil hij bereiken? Grotere populariteit bij de leerlingen of kritiese mensen?

Ook bij de leerlingen moet magies en naïef bewustzijn overwonnen, en krities bewustzijn opgewekt worden. Krities bewustzijn is een analiese van de situatie waarin men zich bevindt, van hetgeen men wil bereiken en in hoeverre men dat kan bereiken binnen de grenzen die er zijn (bijv. de classesituatie). Hiervoor is een methode, in drie fasen.

a. dialoog: Volgens Joke Schraevesande kan men alleen door de uitwisseling van ervaringen in een dialoog kennis verwerven. Dialoog is niet mogelijk in een afhankelijkheidssituatie. De konkrete ervaring wordt dan vertroebeld. Bovendien is dialoog *alleen* mogelijk bij gedeelde werkelijkheidservaring. De leraar zal zich dan ook allereerst moeten verdiepen in de werkelijkheidsopvatting van zijn 'gesprekspartners' (het befaamde 'aansluiten bij de interesses van de leerlingen').

b. problematisering: Als in de dialoog de gezamenlijke werkelijkheid gevonden is, kan men die gaan problematiseren. Vragen stellen, informatie aandragen die die werkelijkheid kan verruimen. Wat zijn de grenzen, wat ontbreekt er aan die werkelijkheid? Nadruk wordt gelegd op de veranderlijkheid (en veranderbaarheid) van de werkelijkheid. Wat is er van die werkelijkheid akseptabel en wat niet?

c. het utopies denken: De oplossingsstrategie. Hier is een brok creativiteit vereist. We moeten met onze fantasie de werkelijkheid overstijgen en bekijken wat wij eigenlijk willen. Wat kunnen wij hiervan bereiken gezien onze situatie en de grenzen daarvan? Op deze manier wordt een middenweg gezocht en leert men nadenken, niet alleen over de eigen situatie en de mankementen daarvan, maar ook over manieren om die te veranderen. Kennisverwerving, informatieverschaffing moet a priori gericht zijn op informatieverwerving en -verwerking die gericht is op bereidheid tot veranderen. Kennisverwerving moet emansipatories werken, met als doel een verantwoord en verantwoordelijk handelen.